

Хлібосолов Ігор Олексійович,
доцент кафедри гуманітарних наук,
заслужений діяч мистецтв України.
Київська муніципальна академія
естрадного та циркового мистецтв,
Київ, Україна

Igor Khlibosolov,
Associate Professor of the Humanities
Department, Honored art Worker of Ukraine. Kyiv Variety and Circus
Arts Municipal Academy,
Kyiv, Ukraine

ВІТЧИЗНЯНИЙ КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Анотація. *Мета дослідження* полягає у виявленні історичних традицій формування вітчизняного культурного простору, дослідженні етапів його розвитку та механізмів функціонування у конкретно-історичних умовах і державних формаціях. **Методи дослідження.** У дослідженні використано системний підхід та історико-хронологічний метод. При дослідженні проблеми було також взято до уваги синергетичні дослідницькі парадигми в галузі культурології, а також загальні методи аналізу і синтезу. Використання вказаних методів дослідження сприяло отриманню власних теоретичних результатів. **Наукова новизна** одержаних результатів обумовлена вибором теми дослідження. Розгляд питання розвитку вітчизняного культурного простору в його історичній ретроспективі є важливим та актуальним завданням не тільки з точки зору визначення пріоритетів культурної політики держави, а й також вироблення теоретичних підходів до формування концептуальних ідей і гіпотез функціонування національного культурного простору та його взаємодії із державою з точки зору того факту історії, що на теренах України століттями державні утворення не були національними. Така постановка питання викликає потребу залучення антропологічного підходу до з'ясування чинників сталого розвитку української культури. Обґрунтовано ідею, що певна сукупність історично обумовлених смислів послуговує підґрунтям формування вітчизняного культурного простору. Доведено, що історично обумовлені смисли є константою, що впливає на формування культурного простору та виконує функцію кодування нації. **Висновки.** Україна має історично сталий культурний процес функціонування вітчизняного культурного простору. Сучасна державна культурна політика з формування вітчизняного культурного простору має пострадянський характер. Законодавство про культуру потребує докорінної модернізації з урахуванням світового досвіду формування локальних культурних просторів.

Ключові слова: історія культури, періодизація, культура, культурний простір, вітчизняний культурний простір, держава.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Актуальність зумовлена потребою осмислення історичного досвіду розвитку української культури, феномену творення культурного простору та теоретичних концептів національної культури у конкретно-історичних умовах.

Поява на противагу офіційній російській науці та противникам українства, як і з польського, так і з російського табору, нового методологічного підходу до української історії та культури у XIX ст. – початку XX ст., як самостійного і безперервного процесу розвитку від найдавніших часів до сучасності, доводить окремішність української культури та національного світогляду. Теорія М. Грушевського, у якій пропонується концептуалізація минулого східного слов'янства як репрезентації окремих національних історій – української, російської, білоруської є продовженням наукового пошуку витоків феномену національної самобутності.

Попри всі негаразди, створювалися історичні передумови процесу українізації духовного життя нації. Розвиток нації відображається в неповторних національних формах культурної творчості. У XIX ст. витворилася не лише національна культура, спільна для Сходу і Заходу України, але й виник особливий тип митця, діяча української культури, який характеризувався тісним зв'язком з народним життям.

Осмислення культурно-історичних наслідків робить важливою ретроспективу діяльності влади з перших її кроків, актуалізуючи пізнання функцій державної культурної політики, привертаючи увагу до теми культурного будівництва як усвідомленої, цілеспрямованої діяльності держави та суспільства.

Актуальність вивчення історичного досвіду полягає й у можливості здійснення порівняльного аналізу досягнень культуротворчого процесу сучасності зі здобутками наукових шкіл у минулому. У такому сенсі важливо зазначити, що у науковому просторі відбувається переосмислення культурної практики радянського періоду. Розгляд питання розвитку вітчизняного культурного простору в його історичній ретроспективі є важливим та актуальним завданням не лише з точки зору визначення пріоритетів культурної політики держави, а й також вироблення теоретичних підходів до формування концептуальних ідей і гіпотез функціонування національного культурного простору та його взаємодії із державою з точки зору того

факту історії, що на теренах України століттями державні утворення не були національними. Така постановка питання викликає потребу залучення антропологічного підходу до з'ясування чинників сталого розвитку української культури.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Теоретична база дослідження ґрунтується на наукових джерелах як з історії культури, так і тих, що мають культурологічний характер. Історична ретроспектива культурного процесу цікава вченим у контексті національного державотворення та становлення її складових, а також розвитку української культури і пошуку її першоджерел. Визначено, що національний культурний простір є формою діяльності державних, культурних інституцій і митців, наповненою змістом національно-культурної ідентичності та окремішності. Така діяльність провадиться у сфері права, інформації, освіти і науки, менеджменту культури і культурних практик. У такій сукупності утворюється система культурних відносин, синтезом яких є національний культурний простір. Тригером виникнення поняття національний культурний простір є процес трансгресії суспільних цінностей і державного будівництва незалежної держави Україна.

Автори колективного монографічного дослідження «Українська культура в європейському контексті» розкривають важливу роль культурної складової у процесах загального цивілізаційного поступу, зокрема державотворення в Україні, а також її інтеграції в європейське співтовариство. Богуцький Ю. П., Андрущенко В. П., Безвершук Ж. О., Новохатько Л. М. соціокультурну реальність розглядають у пріоритетності культури і особистості, що засвідчує антропологічний підхід до вивчення проблем культури. Національний культурний простір у розумінні авторського колективу виглядає як сукупність державної стратегії підтримки розвитку мистецтв, бібліотечної і музейної справи, клубної діяльності, аматорського мистецтва та традиційної культури. Важливо, що до цього простору відноситься регіональна політика та підтримка культур етносів, мовна політика, культурно-мистецька освіта та зв'язки із закордонним українством (*Українська культура*, 2007). Вочевидь, автори розглядають поняття простору культури в Україні у пострадянському наративі з точки зору державного управління та менеджменту культури.

Олена Доманська робить спробу філософського осмислення поняття «національний культурний простір» у контексті культурної політики держави. У її розумінні національно-культурний простір є концептуальним поняттям «і покликаний моделювати певну історико-культурну ситуацію, яка представлена панорамою ідей та образів, що у процесі їхньої соціальної реалізації втілюють концепції нації. Константою зістоутворення тут постає поняття простору, з яким асоціюються смисли й образи національної культури» (Доманська, 2014, с. 113-117).

Культурологічний дискурс наповнюється змістом про методологічні проблеми культурної антропології та етнокультурології. Людина з її етнокультурними традиціями постає центральною темою при розгляді проблеми національного культурного простору (*Методологічні проблеми*, 2011; *Антропологічний код*, 2020). Наука про людину, якою є антропологія у першопочатках, у ХХІ столітті доповнюється гуманістичним контентом, а саме: наукою про світ людини, стверджує Віктор Карпов. У цьому значенні культура вченим розглядається як складний феномен, творчий метод формування культурного простору (Карпов (а), 2021, с. 39; Карпов (б), 2021, с. 328).

У культурологічному науковому дискурсі тематизовано поняття «культурні практики». У сформульованій авторській концепції Ольги Копієвської «культурна практика постає як предметно-практична діяльність людини/людей, пов'язана зі створенням або поширенням культурних продуктів. Культурна практика зумовлена сферою смислів соціокультурного буття й індивідуального життя людини, а відтак постає основою структуризації культурного простору» (Копієвська, 2018, с. 3).

Вирізняється творчий доробок Л. Троєльнікової, яка об'єктом наукового студіювання обрала проблему формування культурно-освітнього простору України періоду становлення державності у всьому розмаїтті факторів його генези та складових на засадах широкого міждисциплінарного культурологічного дискурсу. Авторка аргументує та вводить до наукового обігу поняття «художньо-освітній простір» як невід'ємний чинник існування нації, простежує його генезу від витоків до сучасності у контексті розмаїття національного та світового досвіду (Троєльнікова Л. (а), 2010, с. 84). Дослідниця зауважує на важливому антропологічному аспекті творчості як основи утвер-

дження простору людини в світі, її вільного вияву творчості за законами краси, як простору перетворення життя, а також обґрунтовує теорію еліт, що становить основи формування ідейної основи простору національної культури (Троєльнікова Л. (б), 2010, с. 43).

Тамара Злобіна демонструє авторський підхід до студіювання культурного простору, який базується на теорії антропології культури. Культурний простір визначено як сукупність матеріальних і духовних процесів. Він є тим середовищем, особливості якого впливають на формування «історичної пам'яті та загальних ціннісно-світоглядних орієнтацій у суспільстві. Ідеї, представлені в культурному просторі, зумовлюють сприйняття та відтворення демократичних і громадянських ідеалів, специфіку національної ідентичності» (Злобіна, 2009).

У монографії Олександра Гриценка розглянуто різні концепції культурного простору у світовій науці, зокрема, публічних сфер Дж. Кіна, семіосфери Ю. Лотмана, постмодерного гіперпростору Ф. Джеймсона, культурного простору А. Карміна. Цим автором «запропоновано дві моделі культурного простору – полісферичну й топологічну. Сформульовано поняття єдності й цілісності національного культурного простору. У світлі згаданих моделей проаналізовано шлях формування національного культурного простору України від часів середньовіччя до незалежності» (Гриченко, 2019). На основі методу структуралізму можна дійти висновку, що національний культурний простір є формою діяльності державних, культурних інституцій та митців, наповненою змістом національно-культурної ідентичності та окремішності. У такій сукупності утворюється система культурних відносин, синтезом яких є національний культурний простір.

Мета дослідження полягає у виявленні історичних традицій формування вітчизняного культурного простору, дослідженні етапів його розвитку та механізмів функціонування у конкретних історичних умовах і державних формаціях.

Виклад основного матеріалу. Витоки національного культурного простору, як певної сукупності ціннісно-змістовних, часових, просторово-географічних смислів, а також способу організації та розвитку життєдіяльності української нації, обумовленого потребами її економічного, політичного і духовного розвитку як соціально-етнічного організму, з виробленими нею

нормами та суспільними відносинами, втіленими в продуктах матеріальної та духовної праці, дослідники відносять до періоду міфологічних вірувань. Вчені відзначають, зокрема В. Чернець (Чернець, 2015, с. 93), що розвиток вітчизняного культурного простору синкретично поєднується з історичним розвитком світової культури. Особливістю його формування та розвитку є наполеглива поступовість навіть за складних умов іноетнічної підвладності та бездержавності.

Проведене дослідження дає змогу встановити певну періодизацію. Щонайперше – це первісна культура «міфологічних вірувань, що базується на єдності життєвих циклів людини та природи й її синкретизм із запровадженням християнської релігії» (Копієвська, 2010, с. 6). Власне цьому періоду М. Грушевський відводить «роль першовитоку, а саме племенам антів черняхівської культури» (Грушевський, 1990, с. 32). До такого висновку дійшов і І. Огієнко (Огієнко, 1991). Загалом зазначимо, «що формування культурного простору проходило та залежало від державних формацій, які існували на теренах України» (*Українська культура*, 2007), а це – розквіт та занепад Київської Русі, литовський і польський періоди (XIV–XVIII ст.), період російської колоніальної іноетнічної підвладності та поневолення, переслідувань і заборон (XVIII – початок XX ст.); активного поживлення на початку XX ст. та значного піднесення у період українських визвольних змагань (1917–1921 рр.), згортання українзації наприкінці 20-х років XX ст.; трагічних подій сталінщини 1930–1950-х років; ідеологічною скрутістю у часи хрущовсько-брежньовської денационалізації, інтернаціоналізації та русифікації; неоднозначних процесів сучасної державної культурної політики.

Основні складові сучасного вітчизняного культурного простору дістали своє логічне завершення на межі XIX–XX ст. Досвід, який українська нація здобула у процесі становлення власного культурного простору, є унікальним. Набуваючи такого досвіду, нація створила власну історію, що виступає як творіння унікальних смислів, притаманних виключно її культурному середовищу, якому властиві певні цінності, особливі правила інтерпретації та дефініцій, викликані специфікою людей і зв'язків, які вони утворюють. Такий культурний простір і надав українцям можливість усвідомлювати себе як національну цілісність.

Концептуальне осмислення динаміки національного культурного простору на всіх етапах його становлення і розвитку, що відображали модель певної історико-культурної ситуації, надає можливість визначити головні типи соціальних інститутів, спрямованих на підтримку культурної сфери.

Так, у княжу та литовсько-польську добу (Україна і Литва, 2011; Україна: литовська доба, б.д.) визначальну роль у суспільно-політичному та соціокультурному житті українців відігравала руська православна церква. Впродовж століть вона була одним із суттєвих з'єднувальних елементів між різними її регіонами, сприяла утвердженню в народі почуття єдності його країни. А головне, як стверджує М. Брайчевський, «вже у добу України-Русі, православне християнство перебрало на себе роль головного стимулятора, організатора, координатора культурного процесу, а княжа держава – покровителя, мецената й доброчинця культури, стала провідною матеріальною основою її розвитку» (Брайчевський, 1989, с. 266). Не підлягає сумніву, що прийняття християнства долучило українців до культурно-етичних цінностей, які й понині становлять основу сучасної західної цивілізації, дало можливість увійти рівноправними до цивілізованого простору європейських християнських народів. За В.Чернцем цей період позначений формуванням української народності та виникненням регіональних особливостей (Чернець, 2015, с. 97).

Козацький період змінює пріоритети у процесі формування національного культурного простору. Головним тут «виступає фактор національної державності, яка сформувала спрямованість, характер та інтенсивність культурних процесів в Україні» (Полонська-Василенко, 1993). У насичений драматизмом і реформаторством період функціонування української козацько-гетьманської держави (середина XVII – кінець XVIII ст.) національний культурний простір здебільшого формується під патронатом козацько-гетьманського уряду та його активної участі. Саме гетьмансько-старшинська верства, що була вагомою частиною інституту влади й утворювала верхівку державно-адміністративного апарату, виявилася здатною до створення власного культурного й естетичного середовища. Вона впродовж тривалого історичного періоду стимулювала розвиток духовного потенціалу українського народу, була творцем його са-

мобутніх художніх цінностей, охоронцем його національних культурних традицій.№№№

Головний художньо-стильовий напрям періоду – бароко – зумів надати українській спільноті можливість найповнішого самовираження передусім завдяки своєму православному філософському підґрунтю, яке в українському варіанті виявило себе чи не найповніше. Значно підсиливши розвиток етнічних, політичних, державотворчих і художньо-інтелектуальних процесів в Україні, бароко фактично сформувало специфічну сферу теоретичного мислення та поведінки українського етносу. Саме барокова доба дала імпульс цілеспрямованому процесу підготовки національної інтелектуальної еліти та формуванню вітчизняного освітянського простору, в тому числі простору вищої класичної освіти. У барокову добу власне розпочинається оформлення національної художньої еліти, художня сфера, мистецтво, стає самостійною сферою діяльності. В ній формується національна школа українського бароко, що виокремлюється у самостійний напрям великого барокового стилю, гармонійно поєднуючи естетику європейського бароко з давніми традиціями візантійського та давньоруського мистецтва. Саме у барокову добу вперше в українській історії та літературі вживаються поняття “Україна” й “український народ” як територіально і національно усталені категорії. Цей період історики називають першим українським Відродженням, часом початку формування нації.

Період розвитку національного культурного простору у вимірі державної політики Російської та Австрійської імперій (від часів зруйнування Гетьманщини і до початку ХХ ст.) проходив здебільшого не “завдяки”, а “всупереч” офіційному курсу провладних структур, основним кредо яких було гоніння на українську культуру та мову, намагання відтіснити українців на периферію культурного прогресу. Хоча це були роки великої неволі нашого народу, вони пов’язані з глибокими перетвореннями в усьому слов’янському світі, спрямованими на формування слов’янських націй, бурхливий розвиток національних культур, піднесення етнічної самосвідомості. В українському середовищі період історично дістав назву “Українського національно-культурного Відродження” та був означений комплексом подій і явищ, пов’язаних із поширенням масового національного самоусвідомлення, пошквалюванням і під-

несенням національного руху, активізацією всіх сфер культурного життя українців, консолідацією української модерної нації, а також з перетворенням національних прагнень у програми та форми діяльності національних громадських організацій та політичних партій (Брайчевський, 1989, с. 269). Українська інтелігенція, яка постала в той період, стала провідною духовною і політичною силою нації, сприяла розвитку демократичних напрямів у культурі, відображенню розвитку нації у неповторних національних формах мистецької творчості. У ХІХ ст. з’явилася не лише національна культура, спільна для Сходу і Заходу України, але й виник особливий тип митця, діяча української культури, для творчої діяльності якого притаманний тісний зв’язок з народним життям.

В основі процесу формування вітчизняного культурного простору були передусім такі соціальні інститути, як самозабезпечення культури через самостійні структури, а також комерція та меценатство. Значно послабшав православний церковний фактор. Разом з цим, певною мірою свою формуючу роль відіграв і державний чинник. Скажімо, проведення модернізаційних реформ в Російській та Австро-Угорській імперіях певною мірою визначив їх український контекст, особливо під час реалізації освітніх реформ, що призвело до виникнення в Україні цілої низки середніх навчальних закладів, університетів і спеціалізованих вищих навчальних закладів, формуванню наукових шкіл. Це, безумовно, створило підвалини для сучасного вітчизняного освітянського та дослідницького простору.

Екстремальні умови доби українсько-визвольних змагань 1917–1921 рр. перемістили навантаження у розвитку національний культурний простір на державні інститути, підлеглі централізованому апарату влади. Незважаючи на політичні протиріччя урядів України щодо спрямованості національно-культурного поступу, всі вони виявляли певну спадкоємність та правонаступність у культурній політиці (Полонська-Василенко, 1993).

Динаміка формування вітчизняного культурного простору в роки перебування в СРСР характеризується аритмією соціокультурного розвитку та ідеологічним тиском. Культурний простір заповнили комуністичні ідеологемми. Національні традиції владою використовувалися задля досягнення політичних цілей (Митрополит Іларіон, 1992, с. 205). Високі злети чергувалися з падін-

нями, українська культура виходила на високу орбіту світової культури і одночасно зазнавала нечуваних утисків радянської системи. Проте саме в радянський період, і саме завдяки радянській, одержавленій і централізованій системі освіти, преси, книговидавництва, закінчилося формування власне українського *національного культурного простору* із всеукраїнською мережею культурних інституцій (театрів, філармоній, музеїв, бібліотек, кінотеатрів, клубів, навчальних закладів і наукових установ, телерадіоорганізацій, часописів тощо), унормувалася й поширилася українська літературна мова (Чернець, 2015, с. 101).

Висновок. З початком утвердження української державності наприкінці ХХ століття погляди провідних громадських діячів та громадських рухів були звернуті до історичних витоків національно-культурних традицій. Україна має історично сталий культурний процес формування та розвитку вітчизняного культурного простору. Встановлена періодизація антропології української культури розкриває засади стійкості та сталості розвитку, засновані на віруваннях, цінностях та ментальності народу. Зміна державних формацій на теренах України впливала на стан культури, проте не змінила ментального світобачення. Сучасна державна культурна політика з формування вітчизняного культурного простору хоча й декларує європейський, цивілізаційний вектор розвитку, проте, все ще носить пострадянський характер.

Джерела та література

- Українська культура в європейському контексті (2007). ; ред. Ю. П. Богущького. Київ: Знання. 679 с.
- Доманська, О. (2014). Концептуальне осмислення поняття національний культурний простір. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. № 706-707. С. 113-117.
- Методологічні проблеми культурної антропології та етнокультурології (2011). 3б. наук. пр. Київ: Інститут культурології НАМ України. 480 с.
- Антропологічний код української культури і цивілізації (2020) ; О. О. Рафальський (кер. авт. кол.), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (наук. ред.). Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Кн.1. 432 с.; Кн.2. 536 с.
- Карпов, В. В. (2021). Антропологія мистецтва та архітектури. Філософія архітектурної творчості : навч. посіб. ; за заг. ред. канд. архіт., проф. С. Г. Буравченка. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС. С. 39-66.
- Карпов, В. В. (2021). Антропний принцип творчості Матвія Вайсберга. Архітектура, будівництво, дизайн в освітньому просторі : колективна монографія. Рига, Латвія : «Baltija Publishing». С. 328-340.
- Копієвська, О. Р. (2018). Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, локальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): дис. ступ. доктора наук. Київ: НАКККІМ. 487 с.
- Троєльнікова, Л. (2010). Культурна спадщина України в контексті формування сучасного художньо-освітнього простору. *Вісник ДАКККІМ: наук. журн.* Київ: Міленіум. № 4. С. 79-84.
- Троєльнікова, Л. (2010). Творча еліта як об'єкт художньо-освітнього простору: культурологічне осмислення проблеми. *Культурологічна думка: щорічник наук. праць*, № 2. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України. С. 43-48.
- Злобіна, Т. Г. (2009). Роль культурного простору у процесі становлення української політичної нації : дис. канд. філософ. наук. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. 194 с.
- Гриценко, О. А. (2019). Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування: монографія. Київ: Інститут культурології НАМ України. 256 с.
- Чернець, В. Г. (2015). Держава і культура: Онтологія теоретичного й історичного виміру: монографія. Київ: НАКККІМ. 552 с.
- Копієвська, О. Р. (2010). Культурна функція держави в контексті національного державотворення: монографія. Київ: НАКККІМ. 272 с.
- Грушевський, М. С. (1990). Ілюстрована історія України: репринтне відтворення 1913 року. Київ; Львів: 525 с.
- Огієнко, І. І. (1991). Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. Київ: Абрис. 227 с.
- Україна і Литва в XIV – XVI століттях. Політико-правові та соціально-економічні аспекти (2011) ; авт. кол. : В. Г. Берковський, А.В. Блануца, Д. П. Ващук, А. О. Гурбик, Б. В. Черкас. Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня». 256 с.: іл.
- Україна: литовська доба 1320 – 1569 (б.д.). ; авт. кол. : О. Русіна, І. Сварник, Л. Войтович та ін. Київ: Балтія-Друк. 176 с.: іл.
- Брайчевський, М. Ю. (1989). Утверждение христианства на Руси. Київ: Наукова думка. 296 с.
- Полонська-Василенко, Н. (1993). Історія України: у 2 т. Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. 2-е вид. Київ: Либідь. 608 с.
- Митрополит Іларіон (1992). Дохристиянські вірування українського народу: іст.-реліг.: монографія. Київ: АТ «Обереги». 424 с.

References

- Ukrajinsjka kuljtura v jevropejskomu konteksti* [Ukrainian culture in the European context] (2007).
Za red. Ju. P. Boghucjkogho. Kyiv: Znannja. 679 s. [in Ukrainian]
- Domansjka, O. (2014). Konceptualjne osmyslennja ponjattja nacionalnyj kuljturnyj prostir [Conceptual understanding of the concept of national cultural space]. *Naukovyj visnyk Cherniveckogho universytetu. Filosofija*. Nr. 706-707. P.113-117. [in Ukrainian]
- Metodologichni problemy kuljturnoji antropologhiji ta etnokuljturologhiji*. [Methodological problems of cultural anthropology and ethnoculturology] (2011). Zb. nauk. pr. Kyiv: Instytut kuljturologhiji NAM Ukrainy. 480 s. [in Ukrainian]
- Antropologhichnyj kod ukrajinsjkoji kuljturny i cyvilizaciji* [Anthropological code of Ukrainian culture and civilization] (2020). O. O. Rafalsjkyj (ker. avt. kol.), Ja. S. Kalakura, V. P. Kocur, M. F. Jurii (nauk. red.). Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. Kn.1. 432 s.; Kn.2. 536 s. [in Ukrainian]
- Karpov, V.V. (2021). Antropologhija mystectva ta arkhitektury. [Anthropology of art and architecture]. *Filosofija arkhitekturnoi tvorchosti : navch. posib. za zagh. red. kand. arkhit., prof. S. Gh. Buravchenka. Kherson : OLDI-PLJuS*. S. 39-66. [in Ukrainian]
- Karpov, V.V. (2021). Antropnyj pryncyp tvorchosti Matvija Vajsbergha. [The anthropic principle of creativity of Matvey Vaisberg]. *Arkhitektura, budivnytstvo, dizajn v osvithnomu prostori : kolektyvna monohrafiya*. Rygha, Latvija : «Baltija Publishing». S. 328-340. [in Ukrainian]
- Kopijevsja, O. R. (2018). Transformacijni procesy v kuljturnykh praktykakh Ukrainy: ghlobalnyj, ghlokalnyj kontekst ta lokalni osoblyvosti (kinecj XX – pochatok XXI st.): dys. stup. doktora nauk. [Transformational processes in cultural practices of Ukraine: global, glocal context and local features (late 20th – early 21st centuries)] Kyiv, NAKKKIM. 487 s. [in Ukrainian]
- Trojelnikova, L. (2010). Kuljturna spadshhyna Ukrainy v konteksti formuvannja suchasnogho khudozhno-osvithnogho prostoru. [Cultural heritage of Ukraine in the context of the formation of a modern artistic and educational space]. *Visnyk DAKKKIM: nauk. zhurn*. Kyiv: Milenium, Nr. 4. S. 79-84. [in Ukrainian]
- Trojelnikova, L. (2010). Tvorchyja elita jak ob'jekt khudozhno-osvithnogho prostoru: kuljturologhichne osmyslennja problemy. [Creative elite as an object of artistic and educational space: culturological understanding of the problem]. *Kuljturologhichna dumka: shhorichnyk nauk. pracj*. Kyiv: Instytut kuljturologhiji Akademiji mystectv Ukrainy, Nr. 2. S. 43-48. [in Ukrainian]
- Zlobina, T.Gh. (2009). Rolj kuljturnogho prostoru u procesi stanovlennja ukrajinsjkoji politychnoji naciji: dys. kand. filosof. nauk. [The role of cultural space in the process of the formation of the Ukrainian political nation] Kyiv: Nacionalnyj instytut strategichnykh doslidzhenj. 194 s. [in Ukrainian]
- Ghrycenko, O. A. (2019). Kuljturnyj prostir i nacionalna kuljtura: teoretychne osmyslennja ta praktychne formuvannja: monohrafiya. [Cultural space and national culture: theoretical understanding and practical formation] Kyiv: Instytut kuljturologhiji NAM Ukrainy. 256 c. [in Ukrainian]
- Chernecj, V. G. (2015). Derzhava i kuljtura: Ontologhija teoretychnogho j istorychnogho vymiru: monohrafiya. [State and culture: Ontology of the theoretical and historical dimension] Kyiv: NAKKKIM. 552 s. [in Ukrainian]
- Kopijevsja, O. R. (2010). Kuljturna funkcija derzhavy v konteksti nacionalnogho derzhavotvorennja: monohrafiya. [The cultural function of the state in the context of national state formation]. Kyiv: NAKKKIM. 272 s. [in Ukrainian]
- Ghrushevsjkyj, M.S. (1990). Iljistrovana istorija Ukrainy: repyrtne vidtvorennja 1913 roku. [Illustrated history of Ukraine: reprint reproduction of 1913]. Kyiv; Lviv. 525 s. [in Ukrainian]
- Oghijenko, I. I. (1991). Ukrajinsjka kuljtura: korotka istorija kuljturnogho zhyttja ukrajinsjkogho narodu. [Ukrainian culture: a short history of the cultural life of the Ukrainian people]. Kyiv: Abrys. 227 s. [in Ukrainian]
- Ukrajina i Lytva v XIV – XVI stolittjakh. Polityko-pravovi ta socialjno-ekonomichni aspekty* [Ukraine and Lithuania in the 14th – 16th centuries. Political, legal and socio-economic aspects] (2011). / avt. kol. : V. Gh. Berkovsja, A. V. Blanuca, D. P. Vashhuk, A. O. Ghurbyk, B. V. Cherkas. Lucjk : PrAT «Volynsjka oblasna drukarnja». 256 s.: il. [in Ukrainian]
- Ukrajina: lytovsja doba 1320 – 1569* / O.Rusina, I.Svarnyk, L.Vojtovych ta in. [Ukraine: the Lithuanian era 1320 – 1569] (w.d.). Kyiv: Baltija-Druk. 176 s. : il. [in Ukrainian]
- Brajchevskyj, M. Ju. (1989). Utverzhdenye khrystyanstva na Rusy. [The affirmation of Christianity in Russia]. Kyiv: Naukova dumka. 296 s. [in Ukrainian]
- Polonsjka-Vasylenko, N. (1993). Istorija Ukrainy: u 2 t. T. 2 Vid seredyny XVII stolittja do 1923 roku. 2-e vyd. [History of Ukraine]. Kyiv: Lybidj. 608 s. [in Ukrainian]
- Mytropolyt Ilarion. (1992). Dokhrystyjansjki viruvannja ukrajinsjkogho narodu: ist.-religh. monohr. [Pre-Christian beliefs of the Ukrainian people: historical-religious monograph]. Kyiv: AT «Obereghy». 424 s. [in Ukrainian]

Khlibosolov Igor

Domestic Cultural Space in Historical Retrospective

Abstract. The **aim** of the study is to identify the historical traditions of the formation of the domestic cultural space, to study the stages of its development and the mechanisms of functioning in specific historical conditions and state formations. **Research methods.** The study used a systematic approach and a historical-chronological method. When studying the problem, synergistic research paradigms in the field of cultural studies were also taken into account, as well as general methods of analysis and synthesis. The use of these research methods contributed to obtaining our own theoretical results. The **scientific novelty** of the results obtained is due to the choice of the research topic. Consideration of the issue of the development of the national cultural space in its historical retrospective is an important and urgent task not only from the point of view of determining the priorities of the state's cultural policy, but also of developing theoretical approaches to the formation of conceptual ideas and hypotheses of the functioning of the national cultural space and its interaction with the state from the point of view of the historical fact that for centuries state formations in Ukraine were not national. Such a statement of the question raises the need to involve an anthropological approach to clarifying the factors of sustainable development of Ukrainian culture. The idea is substantiated that a certain set of historically conditioned meanings serves as the basis for the formation of the national cultural space. It is proved that historically conditioned meanings are a constant that influences the formation of the cultural space and performs the function of encoding the nation. **Conclusions.** Ukraine has a historically stable cultural process of the functioning of the national cultural space. Modern state cultural policy on the formation of the national cultural space is of a post-Soviet nature. Legislation on culture requires radical modernization, taking into account the world experience in the formation of local cultural spaces.

Keywords: cultural history, periodization, culture, cultural space, domestic cultural space, state.